

Total No. of Questions : 9+9+9] [Total No. of Printed Pages : 8
(1126)

**B.A./B.Sc. (General) Vth Semester (0005)
Examination**

0427

ECONOMICS

Paper : Economics of Development

(In All Mediums)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 90

Note :- (i) Attempt *five* questions in all, selecting at least *one* question each from Sections A, B, C and D.
Question No. 1 is compulsory.

(ii) For Private candidates, who have not been assessed earlier for internal assessment, the marks secured by them in the theory paper will be proportionately be increased to the maximum marks of the paper in lieu of internal assessment.

(Compulsory Question)

1. Answer any *nine* of the following :

- (i) Define an underdeveloped economy.
- (ii) What is capital output ration ?

A-442

(1)

Turn Over

- (iii) What is meant by capital formation ?
- (iv) Explain disguised unemployment.
- (v) Define the term capitalist sector.
- (vi) What do you mean by Social Overhead Costs' ?
- (vii) Define dualism.
- (viii) Explain the progressive state of growth.
- (ix) What is meant by variable capital ?
- (x) What is meant by forward linkage ?
- (xi) What do you mean by Stimulants and Shocks ?
- (xii) Define the concept of take off. 9×2=18

Section-A

2. Distinguish between economic growth and economic development. Discuss the major drawbacks of the income based measures of economic development. 9,9
3. Critically examine Lewis Theory of Unlimited Supply of Labour. 18

Section-B

4. Explain the Neo Classical theory of Economic Growth. 18
5. Explain 'technical dualism' as proposed by Benjamin Higgins. What are its major weaknesses ? 12,6

Section-C

6. State and explain the theory of Big Push with its limitations. 18
7. Explain various stages or economic development as given by Rostow. 18

Section-D

8. Explain the role of planning in underdeveloped economies. 18
9. What is meant by export promotion ? What are its advantages and disadvantages ? 6,12

हिन्दी माध्यम

नोट :- (i) प्रत्येक खण्ड अ, ब, स तथा द से कम से कम एक प्रश्न चुनते हुए कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न क्रमांक एक अनिवार्य है।

(iii) "व्यक्तिगत अभ्यर्थियों के लिए जिन्हें कि पहले आन्तरिक आकलन के लिए अनुमानित नहीं किया गया है उनके द्वारा थ्योरी पेपर में अर्जित अंक उसी अनुपात में उनके आन्तरिक अवलोकन के लिए अधिकतम अंक तक बढ़ा दिये जायेंगे।"

(अनिवार्य प्रश्न)

1. निम्नलिखित में से किन्हीं नौ के उत्तर दीजिए :

(i) अर्धविकसित अर्थव्यवस्था को परिभाषित कीजिए।

(ii) पूँजी उत्पादन अनुपात क्या है ?

(iii) पूँजी निर्माण से आपका क्या अर्थ है ?

(iv) प्रच्छन्न बेरोजगारी की व्याख्या कीजिए।

(v) पूँजीवादी क्षेत्र की परिभाषा दीजिए।

(vi) सामाजिक अतिमूल्यों से आप क्या समझते हैं ?

(vii) द्वैतवाद की परिभाषा दीजिए।

(viii) विकास की प्रगतिशील स्थिति की व्याख्या कीजिए।

(ix) परिवर्तनशील पूँजी का क्या अर्थ है ?

(x) अग्र कड़ी का क्या अर्थ है ?

(xi) उत्तेजक तथा सदमे से आप क्या समझते हैं ?

(xii) अधिग्रहण की अवधारणा की परिभाषा दीजिए। $9 \times 2 = 18$

खण्ड-अ

2. आर्थिक वृद्धि तथा आर्थिक विकास में अन्तर बताइए। आर्थिक विकास की आय पर आधारित मुख्य कमियों की व्याख्या कीजिए। 9,9
3. श्रमिक की असीमित आपूर्ति के लेविस सिद्धांत का आलोचनात्मक परीक्षण कीजिए। 18

खण्ड-ब

4. आर्थिक वृद्धि के नव-क्लासिकी सिद्धांत की व्याख्या कीजिए। 18
5. बैंजामिन हिगिन्स द्वारा प्रतिपादित 'तकनीकी द्वैतवाद' की व्याख्या कीजिए। इसकी प्रमुख कमियाँ क्या हैं ? 12,6.

खण्ड-स

6. बिग पुश के सिद्धांत तथा इसकी सीमाओं की व्याख्या कीजिए। 18
7. रोस्टोव द्वारा दिए गये आर्थिक विकास के विभिन्न स्तरों की व्याख्या कीजिए। 18

8. ਅਰਥ-ਵਿਕਸਿਤ ਅਰਥਵਿਕਸਥਾ ਮੇਂ ਯੋਜਨਾ ਕੀ ਖੂਸ਼ਿਕਾ ਕੀ ਕ੍ਰਾਯਾ
ਕੀਜ਼ਿਏ। 18
9. ਨਿਯਾਤਿ ਤਨਤਿ ਸੇ ਕ੍ਰਾ ਤਾਤ੍ਪਰਯ ਹੈ ? ਇਸਕੇ ਲਾਭ ਤਥਾ ਹਾਨਿਯਾ ਕ੍ਰਾ
ਹੈਂ ? 6,12

ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਧਿਅਮ

- ਨੋਟ :- (i) ਹਰ ਇੱਕ ਖੰਡ ਅ, ਬ, ਸ ਅਤੇ ਦ ਤੋਂ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ
ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣਦੇ ਹੋਏ ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ
ਦਿਓ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕ੍ਰਮ 1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।
- (ii) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪ੍ਰੀਖਿਅਰਥੀਆਂ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ
ਅੰਤਰਿਕ ਅੰਕਾਂ ਲਈ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ
ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਥਿਉਰੀ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ
ਅੰਕ ਉਸ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਿਕ
ਜਾਂਚ-ਪੜਤਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਧਿਕਤਮ ਅੰਕ ਤੱਕ ਵਧਾ
ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਕਿਸੇ 9 ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿਓ :
- (i) ਅਰਥਵਿਕਸਿਤ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (ii) ਪੂੰਜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਅਨੁਪਾਤ ਕੀ ਹੈ ?

- (iii) ਪੂੰਜੀ ਉਸਾਰੀ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ?
- (iv) ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਬੇਰੋਜਗਾਰੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- (v) ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ।
- (vi) ਸਮਾਜਿਕ ਉੱਚੇ-ਮੂਲਾਂ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?
- (vii) ਦਵੈਤਵਾਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ।
- (viii) ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹਾਲਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- (ix) ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਪੂੰਜੀ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ?
- (x) ਅੱਗੇ ਕੜੀ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ?
- (xi) ਉਤੋਜਕ ਅਤੇ ਸਦਮੇ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?
- (xii) ਅਧਿਗ੍ਰਿਹਣ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ। 9×2=18

ਖੰਡ - ਅ

- 2. ਆਰਥਿਕ ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਦੱਸੋ। ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਆਮਦਨ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਮੁੱਖ ਕਮੀਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 9,9
- 3. ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਅਸੀਮਤ ਆਪੂਰਤੀ ਦੇ ਲੇਵਿਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਪੜਤਾਲ ਕਰੋ। 18

ਖੰਡ - ਬ

- 4. ਆਰਥਿਕ ਵਿਧੀ ਦੇ ਨਵ-ਕਲਾਸਿਕੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 18

5. ਬੈਂਜਾਮਿਨ ਹਿਰਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਿਤ ਤਕਨੀਕੀ ਦਵੈਤਵਾਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । ਇਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਮੀਆਂ ਕੀ ਹਨ ? 12,6

ਖੰਡ - ਸ

6. ਬਿੱਗ ਪੁਸ਼ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ । 18
7. ਰੋਸਟੋਵ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੱਧਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 18

ਖੰਡ - ਦ

8. ਅਰਧ - ਵਿਕਸਿਤ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 18
9. ਨਿਰਯਾਤ ਉੱਨਤੀ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਇਸ ਦੇ ਲਾਭ ਅਤੇ ਹਾਨੀਆਂ ਕੀ ਹਨ ? 6,12